

А. С. Немиро,
 Інститут міжнародних відносин,
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ТЕНДЕНЦІЇ НА СВІТОВОМУ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ВНАСЛІДОК ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ

У статті розглянуто світовий ринок небанківських фінансових послуг в контексті глобального рівня регулювання міжнародних торговельно-економічних відносин у сучасних умовах інтернаціоналізації, який об'єктивно стає пріоритетним та визначає можливості та межі застосування регулятивних інструментів на інших рівнях. Проаналізована роль Світової організації торгівлі у регулюванні світового ринку небанківських фінансових послуг та значення Генеральної угоди з тарифів та торгівлі як основи універсального міжнародно-правового регулювання світової торгівлі. Дана характеристика основним механізмам СОТ з регулювання ринку послуг. Розкрито основні вигоди від лібералізації світової торгівлі фінансовими послугами. Детально розглянуті тенденції світового ринку небанківських фінансових послуг.

The article deals with the global market of non-banking financial services in the context of the global level of regulation of international trade and economic relations in modern conditions of internationalization, which is objectively in the primacy of and determines the possibilities and limits of application of regulatory instruments on these other levels. The role of the WTO to regulate global market of non-banking financial services and the importance of the General Agreement on Tariffs and Trade as the basis of a universal international legal regulation of world trade. The characteristics of the main mechanisms of the WTO to regulate the service market. Revealed the main benefits from liberalization of world trade. Trends are examined in detail the global market of non-bank financial services.

Ключові слова: небанківські фінансові послуги, лібералізація, торгівля послугами, інтернаціоналізація, Світова організація торгівлі, тенденції, глобалізація, ГАТС, конкуренція, фінансові інструменти, технічний прогрес.

Key words: non-bank financial services liberalization, trade in services, internationalization, the World Trade Organization, globalization, GATS, competition, financial instruments, technical progress.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У системі регулювання міжнародних торговельно-економічних відносин, інтенсивне формування якої відбувається в останні десятиріччя, можна виділити п'ять взаємопов'язаних рівнів: корпоративний, національний, міжнаціональний, наднаціональний, глобальний — використання в торговельній практиці широкого спектра правил і принципів, що стало результатом багатосторонніх домовленостей у межах міжнародних організацій, сферою діяльності яких є сприяння розвитку та регулювання міжнародної торгівлі. При цьому глобальний рівень регулювання міжнародних торговельно-економічних відносин у сучасних умовах інтернаціоналізації об'єктивно стає пріоритетним, визначає можливості та межі застосування регулятивних інструментів на інших зазначених рівнях [9, с. 93].

Актуальність теми полягає в тому, що, незважаючи на збільшення різноманітних рівнів регулювання світового ринку послуг у цілому та небанківських фінансових послуг зокрема, відбувається все більша лібералізація цієї сфери. Тому в контексті СОТ постає питання, яким чином ця глобальна тенденція впливає на її національний ринок небанківських фінансових послуг.

За період самостійного розвитку зовнішньоторговельних

відносин Україна опанувала механізм національного та міжнаціонального регулювання міжнародної торгівлі послугами.

Досвід країн з перехідною економікою, які стали членами СОТ після 1995 року, свідчить про те, що їх вступ до СОТ різною мірою впливав на їх національні ринки фінансових послуг [8, с. 12]. В цьому контексті винятково важливим є розуміння не тільки основних інституційно-методичних засад регулювання міжнародної торгівлі, а й сучасних уніфікованих міжнародних правил торгівлі, напрямів їх удосконалення, а також процесуальних механізмів функціонування системи.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Регулювання світового ринку послуг на глобальному рівні досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких: Коваль Г. І., Осика С. Г., П'ятницький В. Т., Заблоцька Р. О., Рассел Л., Мердік Р. Автор статті значною мірою спирається на дослідження вітчизняного вченого Заблоцької Р. О., яка досліджує ринок послуг в контексті СОТ. Особливість цієї статті полягає у тому, що вона зосереджується саме на небанківських фінансових послуг, які дуже часто розглядають разом з іншими, які утворюють сукупність фінансових послуг.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТИ

Мета роботи полягає у детальному аналізі тенденції на світовому ринку небанківських фінансових послуг внаслідок лібералізації світової торгівлі послугами.

Мета даної роботи передбачає розв'язання таких завдань:

- розглянути роль СОТ в регулюванні міжнародної торгівлі послугами;
- сформулювати основні механізми впливу СОТ на ринок послуг;
- аналіз лібералізації світового ринку небанківських фінансових послуг;
- детально вивчити тенденції світового ринку фінансових послуг;

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фінансові послуги становлять значну і дедалі більшу частину економіки практично у всіх розвинених країнах і країнах, що розвиваються. Зростання сектора особливо велика в тих країнах, які переживають швидку модернізацію [6, с. 74]. Торгівля на ринку фінансових послуг збільшується швидкими темпами, завдяки комбінації нових і зростаючих ринків у країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою, фінансової та торговельної лібералізації, використанню нових фінансових інструментів і швидких технологічних змін. Тим не менш, сектор фінансових послуг є набагато більш важливим, ніж його пряма участь в економіці. Фінансові послуги є основою сучасної економіки. Важко думати про яку-небудь економічну діяльність, за винятком, можливо, тієї, яка залишається в основному за межами грошового господарства в менш розвинених країнах, які не залежать істотним чином (прямо чи опосередковано) від послуг, що надаються фінансовим сектором [3, с. 20].

Враховуючи фундаментальну важливість фінансових послуг і роль торгівлі в цьому секторі, постає проблема відсутності в даний час надійних і докладних даних про торгівлю фінансовими послугами. Вимірювання виробництва і торгівлі в сфері фінансових послуг є більш складним, ніж у ряді інших секторів послуг.

Оцінки торгівлі у сфері банківських послуг визначається через різницю між кредитною і депозитною ставками, платежами, пов'язаними з акредитивами та інше. Торгівля цінними паперами оцінюється від зборів на здійснення брокерської, андеррайтинг, похідні цінні папери і так далі. Торгівля страховими послугами оцінюється як різниця між бруто-премією і виплатами за претензіями [7, с. 31].

На сьогоднішній день СОТ — це пріоритетний інструмент зовнішньоекономічної політики, оскільки саме вступ до СОТ є ключем до отримання всього спектра дивідендів від лібералізації торгівлі товарами та послугами [2, с. 14]. Будь-яка країна-член СОТ може використовувати інструмент багатосторонньої лібералізації у своїх національних інтересах, передусім це стосується використання Органу врегулювання суперечок, приєднання до окремих секторальних ініціатив, а також можливості впливати на процес подальшої лібералізації в рамках багатосторонніх переговорів.

Водночас слід зазначити, що використання СОТ як інструменту зовнішньоекономічної політики відрізняється до і після вступу країни до даної організації. В процесі приєднання країни даний інструмент пов'язаний скоріше з внутрішньоекономічною реструктуризацією, при цьому вироблення умов вступу країни в СОТ може сприяти нейтралізації політичного лобізму [11, с. 57].

Для цілей ГАТС сектор фінансових послуг був розділений на банківську справу та небанківські фінансові послуги (цінні папери, страхові послуги та інше) [12, с. 536]. Історично склалося так, що державне регулювання часто сег-

ментує сектор фінансових послуг на ці складові. Деякі національні нормативні режими продовжують нав'язувати структурний поділ на різні види діяльності у фінансовому секторі, такі, що окремі фінансові підприємства можуть бути обмежені від участі в повному спектрі фінансових заходів. Тим не менш, багато компаній надають послуги в більш ніж одну категорію, а деякі глобальні гравці охоплювати весь спектр фінансових продуктів.

Одним з фундаментальним принципів ГАТС є подальша лібералізація світового ринку послуг. У документах Угоди цьому питанню присвячена Частина IV "Подальша лібералізація", в якій зазначається, що для досягнення цілей цієї Угоди Члени розпочнуть раунди переговорів не пізніше ніж через п'ять років від дати набрання чинності Угодою СОТ. Такі переговори повинні бути спрямовані на зменшення або усунення заходів, які негативно впливають на міжнародну торгівлю послугами, як засіб ефективного доступу на ринок. Лібералізація повинна сприяти інтересам учасників переговорів на основі взаємної вигоди та забезпечення загальної рівноваги прав і обов'язків

Сектор фінансових послуг є основним гравцем в сучасній економіці — як виробник послуг з фінансового посередництва і як роботодавець. Табл. 1 і 2 ілюструють важливу роль сектора фінансових послуг, про що свідчить його частка в ВВП країни та в загальній зайнятості. Зайнятість у секторі фінансових послуг коливається від приблизно 3 відсотків від загальної чисельності зайнятих у Франції, Канади та Японії до 5 відсотків в Сінгапурі, Швейцарії та Сполучених Штатах. Крім того, зайнятість у цьому секторі зростає в багатьох країнах. У період з 1970 по 2006 рік частка фінансових послуг у загальній зайнятості зросла на 25 відсотків і на 100 відсотків в країнах, зазначених у табл. 1.

Табл. 3 демонструє, що додана вартість у секторі фінансових послуг, як частка ВВП, також значно зросла за період з 1970 до 2005 року у всіх промислово розвинених країн. До середини 2000-х років США і Швейцарія мали зростання долі торгівлі акціями серед усіх фінансових послуг на 7,3 та 13,3 відсотки відповідно, найвищий показник серед усіх промислово розвинених країн. Інші промислово розвинені країни мали середні показники розміром від 2,5 до 6 відсотків від ВВП за той же період. Серед країн, що розвиваються, фінансові послуги є найбільш важливими в Сінгапурі та Гонконгу (Китай).

Життєво важливу роль фінансового сектора в національній економіці можна проілюструвати двома іншими показниками. Активи постачальників небанківських послуг Японії, Європейського союзу і Сполучених Штатів складали від 15 до 23 трлн дол. в кожній у 2010 році (рис. 1). Разом на ці країни припадало три чверті глобальних такого роду активів. Банківські активи зазвичай набагато перевищують ВВП у цих країнах.

Розмір ринків фінансових послуг у країнах, що розвиваються, складає в основному обсяг від 10 до 100 млрд дол. в 2006 році, за винятком Бразилії, Кореї, Мексику та Таїланду. Країни, обсяг ринку фінансових послуг яких становить менше 1 млрд дол. США, відносяться до числа найменш забезпечених у світі. У цих країнах доля активів у секторі фінансових послуг, як правило, набагато менша, ніж ВВП. Це вказує на наявність великої кількості суб'єктів економічної діяльності, які не мають доступу до фінансового сектору.

Дослідження Світового банку (World Bank, 2005) показало, що половина з 60 країн, що розвиваються, досягла середнього і високого рівня фінансової інтеграції на початку 2005 року. У табл. 3 показано, що в країнах Латинської Америки, Східної Азії, Центральної та Східної Європи збільшилося звернення до міжнародних ринків капіталу, що показує вплив лібералізації світового ринку фінансових послуг.

Зростає важливість акцій як способу фінансування в країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою. Значний потенціал існує для подальшого динамічного зростання торгівлі фінансовими послугами у тандемі з поглибленням кооперації на міжнародному фінансовому ринку небанківських послуг за рахунок зростання лібералізації за цим напрямом.

По-перше, технічний прогрес збільшив можливості для торгівлі фінансовими послугами, не в останню чергу з появою електронної обробки та передачі даних, була поліпшена технологія комп'ютерів та банкоматів [13]. Через лібералізацію, зусилля урядів у рамках ГАТС спрямовані на надання нових умов розвитку цим технологіям, які у свою чергу, створюють новий вимір роботи фінансового сектора уділом та ринку небанківських фінансових послуг зокрема.

По-друге, розширення та поглиблення інтеграційних процесів в Європі, Південні Америці та Азії, а також розширення міжнародної торгівлі послугами збільшили ринки і попит на міжнародне фінансування шляхом послуг небанківських фінансових послуг (рис. 2 та рис. 3).

По-третє, лібералізація фінансових послуг торгівлі і глобалізація взаємно підсилюють один одного шляхом зростання конкуренції, що, в свою чергу, змушує компанії шукати більш дешеві і більш ефективні способи для фінансування своєї діяльності [10, с. 16].

ВИСНОВКИ

Сучасна економіка залежить від добре функціонуючих фінансових секторів. За останні десятиліття, надання фінансових послуг сильно зростає с практично у всіх країнах. Крім того, технічний прогрес, розвиток нових фінансових інструментів і лібералізації призвели до збільшення потенціалу для подальшого зростання сектору на національному та міжнародному рівні. Ця тенденція, ймовірно, продовжиться в майбутньому, особливо якщо в подальшому буде відбуватися відкриття ринку небанківських фінансових послуг для нових країн внаслідок лібералізації ринку послуг.

Значні вигоди виникли в результаті лібералізації торгівлі небанківськими фінансовими послугами:

- по-перше, посилення конкуренції покращило секторальну ефективності, що призвело до зниження витрат, підвищення якості і більш широкого вибору фінансових послуг;
- по-друге, лібералізація поліпшила фінансове посередництво та інвестиційні можливості за рахунок кращого розподілу ресурсів між секторами, країнами, в часі і через більш досконалі засоби управління ризиками;
- по-третє, відкриття національних економік для небанківських фінансових послуг спонукало уряди для поліпшення макроекономічного управління, зменшення внутрішньогалузевого втручання на ринках небанківських фінансових послуг.

Проте, залишається ряд проблем, які повинні бути вирішені, якщо країни хочуть повною мірою відчути переваги

Таблиця 1. Доля зайнятості у секторі фінансових послуг (%)

Країна	1970	1980	1990	2000	сер. 2000-х
Канада	2.4	2.7	2.9	3.2	4.6
Франція	1.8	2.6	2.8	2.7	2.9
ФРН	2.2	2.8	3.0	3.6	3.8
Японія	2.4	3.0	3.2	4.2	4.5
Сінгапур	2.6	3.1	5.4	10.3	14.1
Швейцарія	3.1	3.4	4.6	4.9	5.2
США	3.8	4.4	4.7	4.8	4.6

* Складено за: World Trade Organization.

Таблиця 2. Доля доданої вартості у секторі небанківських фінансових послуг (у % від ВВП)

Країна	1970	1980	1990	2000	сер. 2000-х
Канада	2.2	1.8	2.0	2.8	2.6
ФРН	3.2	4.5	5.5	4.8	5.8
Японія	6.2	7.1	8.3	10.3	13.3
США	4.0	4.8	5.5	6.1	7.3
Колумбія	1.2	1.3	2.0	2.9	2.9
Китай	2.2	3.1	4.3	4.8	5.1
Сінгапур	3.1	5.8	8.6	10.4	12.0

* Складено за: World Trade Organization.

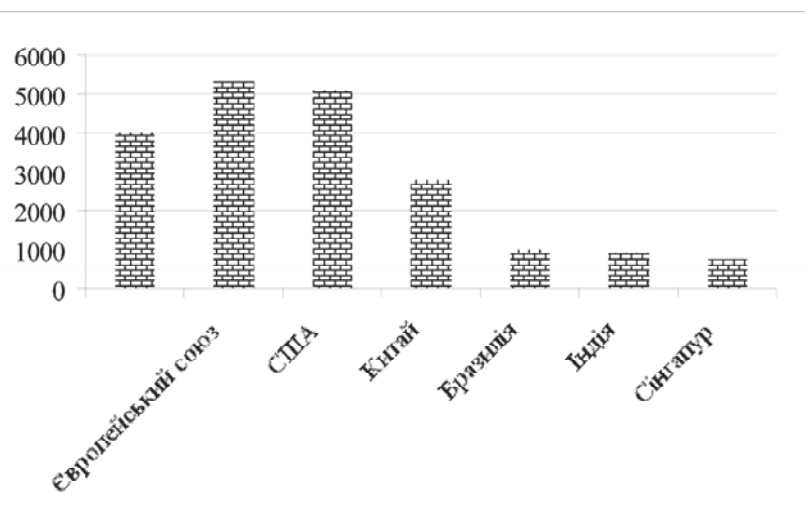

Рис. 1. Загальний обсяг активів ринку небанківських фінансових послуг за 2010 рік (млрд дол. США)

* Складено за: OECD annual report.

від лібералізації ринку фінансових послуг.

Не існує універсальної стратегії щодо лібералізації певного ринку послуг і обставин кожної конкретної країни повинні визначати конкретні терміни і послідовність реформ. ГАТС надає можливість для застосування лібералізації в багатосторонньому контексті. Через принцип найбільшого сприяння та ряду зобов'язань, прийнятих в рамках ГАТС, країни-члени мають особливо перевагу забезпечення недискримінаційного режиму.

Зобов'язання щодо лібералізації може також допомогти дисциплінувати майбутні макроекономічну, структурну політику в конкретних країнах. Нарешті, зобов'язання в багатосторонньому контексті не тільки принесли користь від більшої ліберальної на національному рівні, але також можуть принести додаткові вигоди від більш широкого відкриття ринків у інших країнах.

Також існує значний потенціал для подальшого динамічного зростання торгівлі фінансовими послугами у тандемі з поглибленням кооперації на міжнародному фінансовому ринку небанківських послуг за рахунок зростання лібералізації за цим напрямом.

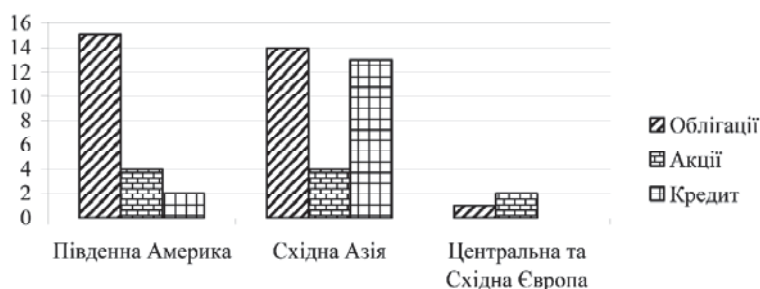

Рис. 2. Джерела ресурсів для світового ринку небанківських фінансових послуг у 1990 році (млрд дол. США)

* Складено за: OECD annual report.

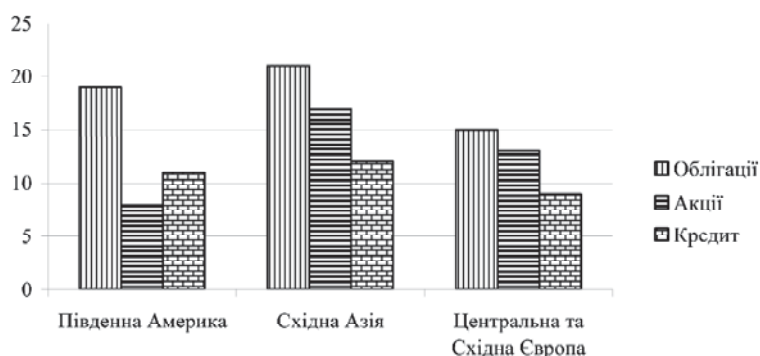

Рис. 3. Джерела ресурсів для світового ринку небанківських фінансових послуг у 2010 році (млрд дол. США)

* Складено за: OECD annual report

По-перше, технічний прогрес збільшив можливості для торгівлі фінансовими послугами, не в останню чергу з появою електронної обробки та передачі даних, була поліпше-

Таблиця 3. Транскордонна торгівля небанківськими фінансовими послугами (млрд дол. США)

Країна	1990	2000	2010
Експорт			
Австрія	0.3	0.7	2.5
Бельгія	0.6	4.9	5.6
Франція	7.5	7.8	8.1
ФРН	0.3	4.5	11.1
Японія	0.0	0.1	0.4
Сінгапур	0.1	0.1	0.4
Швейцарія	1.8	4.2	6.9
Об'єднане королівство	7.3	6.1	9.1
США	3.0	5.0	7.5
Імпорт			
Австрія	0.3	0.6	3.1
Бельгія	0.6	3.8	4.0
Франція	7.3	8.0	8.2
ФРН	0.2	4.8	9.4
Японія	0.5	1.4	3.0
Сінгапур	0.1	0.8	1.0
Швейцарія	0.1	0.2	0.2
Об'єднане королівство	0.4	0.7	0.7

*Складено за: International Institute for Sustainable Development

на технологія комп'ютерів та банкоматів. Через лібералізацію, зусилля урядів у рамках ГАТС спрямовані на надання нових умов розвитку цим технологіям, які, у свою чергу, створять новий вимір роботи фінансового сектора уділом та ринку небанківських фінансових послуг зокрема.

По-друге, розширення та поглиблення інтеграційних процесів в Європі, Південній Америці та Азії, а також розширення міжнародної торгівлі послугами, збільшили ринки і попит на міжнародне фінансування шляхом послуг небанківських фінансових послуг.

По-третє, лібералізація фінансових послуг торгівлі і глобалізація взаємно підсилюють один одного, шляхом зростання конкуренції, що, в свою чергу, змушує компанії шукати більш дешеві і більш ефективні способи для фінансування своєї діяльності.

Література:

1. Генеральна угода про торгівлю послугами: В кн.: Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: Тексти офіційних документів. — К.: "Вимір", Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу до СОТ, 1998. — С. 301—335.
 2. Гончарук А. Ризики вільної торгівлі: [Комент. держ. секретаря з питань торгівлі М-ва економіки щодо перспектив вступу України до Всесвіт. торговельної організації / Бесіду вів С. Сироватка] // День. — 2002. — 31 жовт.
 3. Дрейер О. К. Развивающийся мир и экономические проблемы. — М.: Знание, 1999. — 64 с.
 4. Жалило Я. Это сладкое слово "ВТО" // Компаньон. — К., 2008. — 19—25 апреля. — С. 14—17.
 5. Ломакин В. К. Мировая экономика. — М., 1997. — 258 с.
 6. Лук'яненко Д.Г. Міжнародна економічна інтеграція. — К.: ВПОА, 1996. — 73 с.
 7. Нижній І. Світова організація торгівлі: плюси і мінуси: основні принципи та умови вступу до СОТ // Діловий вісник. — К., 2002. — № 3. — С. 12—13.
 8. Осика С. Г., Пятницький В. Т., Осика А. С. Генеральна Угода з тарифів та торгівлі як основа універсального міжнародно-правового регулювання світової торгівлі. — К.: Київ, 1999. — 204 с.
 9. Пухлій В. Членство у СОТ: плюси і мінуси // Політика і час. — К., 2008. — № 9. — С. 15—21.
 10. Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: Тексти офіційних документів. — К.: "Вимір", Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998. — 520 с.
 11. Сіденко В. Р. Міжнародна регулююча система СОТ та її роль у розвитку глобальної економіки. — Глобалізація і безпека розвитку: монографія / Білорус О., Лук'яненко Д. та ін.; Керівник авт. колективу і наук. ред. О. Білорус. — Київ, 2001. — С. 536—538.
 12. Market Access: Unfinished business. Post — Uruguay Round inventory and issues. Special studies 6. — World Trade Organization. 2001. — 141 p.
 13. Transition Report 2002. — EBRD, 2002. Електронний ресурс. — Режим доступу: www.ebrd.org/pubs/index.htm
 14. World Trade Organization. Електронний ресурс. — Режим доступу: — www.wto.org
 15. WTO 2000. 10 benefits of the WTO trading system. Електронний ресурс. — режим доступу: www.wto.org/about/about.htm
- Стаття надійшла до редакції 11.07.2011 р.